

EBERHARD VAN DER LAAN OVER HET ARTSENVERZET VAN ZIJN OUDERS

‘Ik ben drie keer uitgeloot’

Tijdens de Tweede Wereldoorlog zaten de ouders van Eberhard van der Laan, burgemeester van Amsterdam, in het artsenvetzet ‘het Medisch Contact’. Bij de 75ste verjaardag van Medisch Contact vertelt hij over zijn vader, huisarts in Rijnsburg, en over zijn moeder die een boek schreef over deze periode.

‘Ik ben drie keer uitgeloot. Net als mijn vader wilde ik huisarts worden. Totdat ik rauw tegen de muur liep van de uitlating had ik nooit iets anders overwogen.’ Van der Laan ging rechten studeren en was 25 jaar met plezier advocaat. ‘Dat vak heeft overeenkomsten met het artsenvak, goed luisteren, een diagnose stellen, enzovoort. Mijn vader was een goede huisarts, hij had een enorme praktijk. Dat was natuurlijk wel te hard werken – maar dat heb ik de rest van mijn leven ook gedaan. Hij is gestopt in 1975, ik was toen 20.’ Kort voor de dood van zijn vader Edzard in 1983 stelt Eberhard van der Laan dertig vragen op schrift over de verzetsperiode voor zijn moeder, Jo van der Laan-Boelens. Zij schrijft daarop het boek *In antwoord op je vragen – terugblik van een vrouw op de bezettingstijd*, dat in 1987 wordt gepubliceerd. Het boek is opgedragen aan haar zoon – ‘Lieve E.’ – en de openingswoorden zijn ‘De tijd vertekent...’. Moeder Jo beschrijft meeslepend hoe leven en werk van haar echtgenoot in de eerste oorlogsnacht op 10 mei 1940 op slag veranderen. De dokterswoning in

Rijnsburg staat op een steenworp afstand van Vliegveld Valkenburg bij Leiden waar in die nacht zestig Duitse transportvliegtuigen landen en ook vele parachutisten. Edzard en zijn vrouw worden wakker van vliegtuiglawaai en horen op de radio dat Duitsland aanvalt waarbij er hevig wordt gevochten om dit vliegveld. De huisarts vertrekt onmiddellijk om een noodhospitaal in te richten waar hij vóór halfzeven die ochtend al de eerste gewonde verzorgt: een Nederlandse soldaat bij wie een kogel door helm en hoofd is gegaan. Thuis zal de doktersvrouw de zaken voor de praktijk in goede banen moeten leiden, beschrijft ze in het boek: ‘Edzard liet

via een ijlbood weten dat er geen spreekuur zou zijn; ik moest maar regelen wat ik kon. Het noodhospitaaltje lag in de vuurlinie, het moest verplaatst worden naar een school aan de noordkant van de Vliet.’ De huisarts had in de winter van ’39-’40 een EHBO-vereniging opgericht. ‘De leden ervan werden meteen naar het hospitaaltje ontboden en ze hebben daar gedurende de oorlogsdagen geholpen met verzorgen en verplegen.’

Gevangenis

‘Hoe kwamen jullie in het verzet terecht?’ Het is vraag één die Van der Laan aan zijn moeder stelde. Ze beschrijft in detail hoe de verzetsactiviteiten van de huisarts en zijn echtgenote steeds gevaarlijker worden. Edzard wordt districtsvertrouwensman van het artsenvetzet ‘het Medisch Contact’, gaat estafetteberichten verspreiden en komt daardoor in de gevangenis in Rotterdam. Het echtpaar neemt deel aan de plaatselijke verzetsgroep, verbergt onderduikers en biedt onderdak aan verzetsmensen. ‘In de omgeving van mijn ouders zijn ontzettend veel mensen door

---

EBERHARD VAN DER LAAN (1955)

Eberhard Edzard van der Laan is sinds 2010 burgemeester van Amsterdam en gaat op voor een tweede termijn. Hij studeerde rechten, werkte 25 jaar als advocaat en was PvdA-gemeenteraadslid in Amsterdam. Van 2008-2010 was hij minister van Wonen, Wijken en Integratie. Hij is de zoon van huisarts Edzard Ebel van der Laan (1910-1983) en Jobina Pieterella van der Laan-Boelens (1914-1993).

‘Met de vragen
aan mijn moeder
probeerde ik
duidelijkheid
te krijgen’

LENNY OOSTERWIJK / LUMEN

de nazi's doodgeschoten', vertelt de burgemeester in zijn werkkamer met uitzicht op het Joodse Verzetsmonument bij de Amsterdamse Stopera. 'Ook na de oorlog, waren bij ons thuis continu mensen uit die verzetstijd op bezoek en werd er veel over de oorlog gepraat. Voor ons kinderen leken al de verhalen en namen zo door elkaar te lopen. En dat was ook zo. Je had het Medisch Contact, en er was een plaatselijke verzetsgroep van zo'n tien Rijnsburgers, daarnaast was er de knokploeg van Johannes Post en die van Marinus Post, maar je had ook Vrij Nederland en later Trouw en ten slotte de Aelbrechtgroep (een groep die militaire inlichtingen verzamelde voor de geallieerden, *red.*). Met de vragen aan mijn moeder probeerde ik duidelijkheid te krijgen: wat was wat?'

Wapens in de wieg

Illegaal drukwerk en wapens liggen verstopt in de wieg van de in 1939 geboren oudste zus van Van der Laan. Al gauw dient zich weer een 'Eberhardje' aan, zoals moeder elk ongeborn kind dat ze draagt liefdevol noemt. Nog twee zusjes komen tijdens de oorlogsjaren ter wereld. In het boek beschrijft ze ook de dramatische bevalling tijdens de hongerwinter, waarbij het jongetje overlijdt. Vader zit

'Mijn vader was niet gauw bang'

ondergedoken. Moeder is aan het eind van haar Latijn. De NSB-gynaecoloog die de laatste partus had begeleid, willen ze niet aan het bed hebben. Zijn vervanger wordt onderweg naar de baring gearresteerd omdat hij onder spertijd buiten is. Tien jaar na de bevrijding wordt nakomertje Eberhard geboren.

Het Medisch Contact

In het boek is te lezen hoe artsen de bezetter, die een steeds grotere greep op het land en het leven krijgt, proberen te bestrijden door zich te organiseren in het Medisch Contact: 'In de herfst van '41 werd het al vroeg in het seizoen koud, brandstof werd schaarser en was slechts op bonnen verkrijgbaar. We waren heel druk in de weer met gezin en praktijk, de vele onderduikers en het verspreiden van

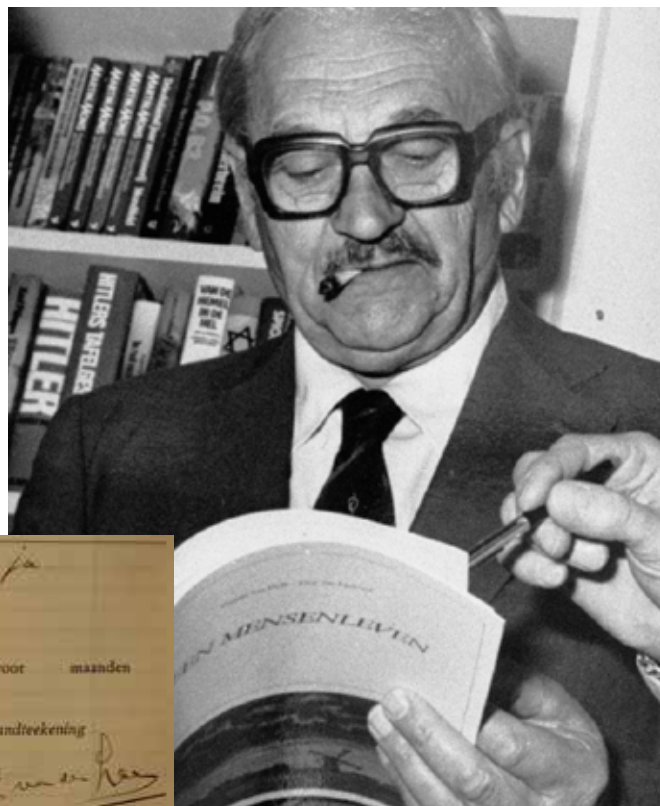
Vrij Nederland, en Edzard was zeer bezig met het Medisch Contact. Dat Contact mocht zo ik eerder schreef alleen via de estafette plaats hebben. Edzard, die van gezelligheid hield, vond dat niet zo nodig en ik herinner me één van die bijeenkomsten met de kollega's bij ons thuis, waarbij zeker tien auto's door de heren op het Rapenburg stonden geparkeerd.' Jo van der Laan vindt dit heel onvoorzichtig. Dan krijgt ze een telefoontje dat iemand met een verrekijker hun huis in de gaten houdt: 'In no time waren de heren allen vertrokken. Twee van hen durfden niet naar eigen huis gaan maar vluchtten naar Leiden en overnachtten in het Academisch Ziekenhuis. Toen ik dat de volgende dag hoorde moest ik niet, zoals Edzard, daarom lachen. (...) Als een pin-nige schooljuf informeerde ik of het Medisch Contact geen regels van handelen had gegeven. Edzard bleef het leuk vinden en hij belde één van de logés, die in het A.Z. had overnacht, thuis op en zei met een zakdoek over de telefoon: "Hier de S.D. voor U." Zo werden van tijd tot tijd nog grappen gemaakt, niet door mij, ik zag teveel beren op de weg.' 'Ja', zegt zoon Eberhard, 'mijn vader was niet gauw bang. Moeder was meer een angstaas. En juist daardoor vind ik haar zeer te prijzen. Mijn vader was een apothekhoudende huisarts en mijn moeder nam daaruit ook medicijnen om kalm te blijven, dat beschrijft ze ook. Ze is na de oorlog verschillende keren weggeweest, zoals we dat noemden, naar Limburg om bij te komen. Ik ging dan als klein jochie met haar mee, als afleiding. De hotels waar we verbleven herinner ik me nog, met veel groen.' Ieder jaar huilde zijn moeder met dodenherdenking. Zijn vader ging schoffelen in de tuin.

Duizend keer erger

Met zijn vader deelt Van der Laan de liefde voor tabak. Het Parool schreef eerder: 'De vrouwen in Rijnsburg wisten: als dokter Van der Laan zijn shaggie weglegt, gaat het kind geboren worden.' Vader en zoon Van der Laan zaten allebei ook in de gemeenteraad. 'Ik denk dat heel veel dokters een tijdje in hun gemeenteraad

HET MEDISCH CONTACT

Het Medisch Contact ontstond in 1941 en was de naam van het georganiseerde artsenverzet. Medici hadden de aandacht van de bezetter omdat ze uitzonderlijke vrijheden en bevoegdheden hadden, zoals ontheffing van de avondklok. Door het fingeren van letsel en mensen te behoeden voor tewerkstelling door gezondheidsverklaringen te tekenen, pleegden artsen verzet. Op allerlei manieren trachtten de Duitsers de loyaliteit van artsen aan de bezetter af te dwingen, bijvoorbeeld via het tekenen van een loyaliteitsverklaring en verplicht lidmaatschap van de pro-Duitse Artsenkamer. Dit leidde onder meer tot de beroemde 'Bordjesactie' van het Medisch Contact, waarbij artsen massaal het woord 'arts' afplakten, om zo onder verordeningen tegen artsen uit te komen. Van de ruim 7000 artsen die werkten aan het begin van de bezetting kwamen er 432 om tijdens de oorlog. Onder hen 211 van de 534 Joodse artsen. Via vlugschriften, zogenoemde estafetteberichten, communiceerden artsen met elkaar. Januari 1946 begint de telling van het huidige tijdschrift Medisch Contact, dat dit jaar de geboorte van zijn naam 75 jaar geleden in 1941 herdenkt.

ziekte 1e patient <i>Copstein 1891</i> bespreking <i>1891</i> therapie <i>1891</i> oordeel <i>1891</i> examiner <i>1891</i>	Phantom <i>1. Comolyg</i> geval <i>1891</i> therapie <i>1891</i> oordeel <i>1891</i> examiner <i>1891</i>	geslaagd <i>ja</i> afgewezen voor maanden
ziekte 2e patient <i>Parker</i> bespreking <i>1891</i> therapie <i>1891</i> oordeel <i>1891</i> examiner <i>1891</i>	Gravida <i>1. Sch. Gijp</i> ziekte <i>1891</i> bespreking <i>1891</i> oordeel <i>1891</i> examiner <i>1891</i>	Handteekening <i>E. van der Laan</i>
ziekte 3e patient <i>for. Linder 1891</i> bespreking <i>1891</i> therapie <i>1891</i> oordeel <i>1891</i> examiner <i>1891</i>	Gravida of Gynaekologische patiente ziekte <i>1891</i> bespreking <i>1891</i> oordeel <i>1891</i> examiner <i>1891</i>	AANTERRECHINGEN
ziekte 4e patient bespreking therapie oordeel examiner	Gravida of Gynaekologische patiente ziekte bespreking oordeel examiner	

Linksboven: De dokterswoning van de ouders van Eberhard van der Laan in Rijnsburg.
 Rechtsboven: Vader Edzard van der Laan.
 Linksonder: Het artsexamen van Edzard van der Laan.

hebben gezeten, dat hoorde toen zo. Zijn partij vond het vreselijk jammer toen hij stopte, want dat kostte een paar zeteltjes. Dorpsdokter zijn gaf ook enorm veel mogelijkheden om de mensen mee te krijgen in het verzet. Een vrouw uit Rijnsburg die een Yad Vashem-onderscheiding kreeg, werd gevraagd waarom ze Joodse onderduikers had gehad. Dat was omdat de dokter en de dominee dat vroegen, antwoordde ze. Van der Laan denkt op 4 mei bij de herdenking op de Dam aan zijn ouders, maar ook bij andere gelegen-

heden. 'Als ik piketdienst heb en een inbewaringstelling moet doen als burgemeester, 's nachts, dan word ik mopperig wakker. Dan denk ik aan mijn vader die soms wel drie bevallingen deed in een nacht. Dan zeg ik tegen mezelf: doen en niet zeuren. Dit kan duizend keer erger.' ■

web

In ons online dossier Geschiedenis vindt u video's, een tijdlijn, de estafetteberichten, de Artsendatabank WOII en meer artikelen.

IN ANTWOORD OP JE VRAGEN ONLINE

Het boek *In antwoord op je vragen - terugblik van een vrouw op de bezettingstijd* van J.P. van der Laan-Boelens (Meinema 1987) is geschreven door de moeder van

burgemeester Eberhard van der Laan. Ze beschrijft naar aanleiding van haar zoons vragen hoe zij en haar man, die huisarts was, bij onder meer het artsenverzet betrokken raakten. Het boek is niet meer verkrijgbaar maar staat als pdf bij dit artikel op de website.